

УДК 378.311

Олександр Михайлович КЕРНИЦЬКИЙ,
*кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри педагогіки
та методики професійного навчання Української
інженерно-педагогічної академії, м. Харків*

МОДЕЛЬ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ІНЖЕНЕРНО- ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ З АЗІЙСЬКОГО РЕГІОНУ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ЇЇ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ

У статті проводиться обґрунтування елементів моделі освітнього середовища вищого навчального закладу інженерно-педагогічного профілю для підготовки іноземних студентів з азійського регіону та представлення результатів її експериментальної перевірки.

Ключові слова: *модель освітнього середовища, іноземні студенти, компоненти освітнього середовища, концепти, ситуація розвитку особистості іноземного студента.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Вимоги до випускника ВНЗ сьогодні спираються на основну мету професійної освіти, яка відображена у Законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Про професійно-технічну освіту” і представлена як підготовка кваліфікованого працівника відповідного рівня й профілю, конкурентноздатного на ринку праці, компетентного, відповідального, що вільно володіє своєю професією й орієнтованого в суміжних галузях діяльності, здатного до ефективної роботи зі спеціальності на рівні світових стандартів, готового

до постійного професійного росту, соціальної й професійної мобільності, задоволення потреб особистості в одержанні відповідної освіти [1].

Формування особистісної сфери фахівця здійснюється під впливом не тільки цілеспрямованого освітнього процесу, але й специфічного професійного середовища, до якого він адаптується, приступаючи до навчання у вищій школі [1; 4; 5; 6]. Для створення сучасного освітнього середовища, яке дійсно представляє можливості для реалізації особистісного потенціалу кожного студента, необхідно розуміння психологічних особливостей студентського віку, властивих йому криз, знання психолого-педагогічних характеристик як студентства в цілому, так і специфіки конкретного контингенту, орієнтація на вимоги, що висуваються до майбутнього фахівця [2; 3; 4].

Для того щоб іноземний студент став повноцінним спеціалістом за роки навчання у ВНЗ України, необхідно проводити всебічний аналіз навчання іноземних студентів у різних країнах світу за останні десятиліття, розробку концептуальних основ реформування системи підготовки іноземних спеціалістів для зарубіжних країн в Україні у нових політичних, економічних і соціальних умовах, урахувати, що навчання майбутнього фахівця сьогодні необхідно ґрунтувати на процесі симбіозу навчальної діяльності і професійної, суміщенні загальної освіти і професійної підготовки, на використанні сучасних інформаційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми на якій опирається автор. Різні аспекти впливу освітнього середовища на розвиток людини знайшли відображення в сучасних наукових дослідженнях І. Булах, В. Вербицького, І. Єрмакова, Є. Климова, О. Коберника, Ю. Мануйлова, А. Петровського, Г. Пустовіта, В. Слободчикова та інших.

На основі парадигми розвивального навчання (Ш. Амонашвілі, О. Асмолов, В. Біблер, В. Давидов, Д. Ельконін, Л. Занков, В. Рубцов, І. Якиманська) були розроблені концептуальні засади розвивального освітнього середовища (В. Петровський, Л. Кларіна, В. Лебедева, В. Орлов, В. Панов, Л. Смивіна). Ці праці свідчать про зростаюче усвідомлення науковцями необхідності пошуку шляхів покращення підготовки майбутніх фахівців у світі взагалі та в Україні зокрема.

Наукові та організаційно-практичні засади навчально-виховного середовища, адекватного завданням розвитку та самореалізації особистості, викладено у дослідженнях І. Бега, П. Вербицької, І. Єрмакова, І. Зяюна, О. Киричука, М. Наказного, О. Савченко, Л. Сохань, Т. Сущенко та інших.

Аналіз педагогічної теорії свідчить про істотне зростання масиву досліджень, присвячених проблемі створення та функціонування інноваційного освітнього середовища (Л. Ващенко, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, Л. Карамушка та інші). Проте сучасним теорії та методиці виховання бракує фундаментальних досліджень з проблеми організації освітнього середовища, головним орієнтиром якого є розвиток особистості студентів з іноземних країн.

Отже, **метою цієї статті** є обґрунтування елементів моделі освітнього середовища вищого навчального закладу інженерно-педагогічного профілю для підготовки іноземних студентів з Азійського регіону та представлення результатів її експериментальної перевірки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичними основами створення освітнього середовища як фактора розвитку особистості іноземного студента є розуміння освітнього середовища як складної цілісної системи, що на засадах типологізації охоплює різні типи освітніх середовищ. За цих умов створення освітнього середовища розуміється як спосіб цілеспрямованої організації навчально-виховного процесу в кожному із типів освітніх середовищ з метою позитивного впливу на розвиток особистості іноземного студента.

Ефективність розвитку особистості іноземного студента в освітньому середовищі підвищується на основі забезпечення готовності педагогів до створення освітнього середовища як фактора розвитку особистості; посилення суб'єктності студента у процесі різних видів діяльності шляхом налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між педагогом і студентом; урахування типологічної своєрідності освітнього середовища; діяльнісно-комунікативного наповнення освітніх середовищ різних типів; цілеспрямованої організації просторово-предметного поля освітнього середовища ВНЗ, факультетів; встановлення ВНЗ соціально-педагогічного партнерства з іншими соціальними інститутами.

Освітнє середовище буде ефективно реалізовувати свою мету, якщо у навчально-виховному процесі враховуватимуться культурні і вікові особливості іноземних студентів.

Ефективність освітнього середовища ВНЗ зумовлена його цілеспрямованістю, основними якісними характеристиками якої є педагогічне цілепокладання, доцільність змісту, форм і методів реалізації конкретних завдань розвитку особистості студентів.

Методичні засади досліджуваного процесу репрезентуються моделлю створення освітнього середовища ВНЗ, основними компонентами якої є цільовий, методологічний, концептуальний, компонент суб'єктів створення освітнього середовища, компонент педагогічних умов, змістовий, процесуально-методичний, критеріально-оціночний, результативний. Методичну систему організації педагогічного партнерства визначено як впорядковану сукупність взаємопов'язаних та взаємообумовлених цілей, змісту форм і методів реалізації та контролю, аналізу, коригування процесу педагогічного партнерства, спрямованих на підвищення ефективності створюваного освітнього середовища розвитку особистості іноземного студента; педагогічний супровід діяльності і спілкування іноземного студента в освітньому середовищі на суб'єкт-суб'єктних засадах.

Ефективність функціонування експериментально створеного освітнього середовища ВНЗ ґрунтується на використанні відповідного діагностичного інструментарію (її визначають опосередковано через критерії та показники).

Створення освітнього середовища репрезентується взаємопов'язаними концептами: методологічним, теоретичним та прикладним [2]. Методологічний концепт стосується передусім розвитку особистості студента в освітньому середовищі та розкривається через ідею діяльно-комунікативного становлення людини.

Теоретичний концепт відображає взаємозв'язок і взаємодію різних теорій, підходів і принципів загальнонаукового й конкретно наукового характеру стосовно проблеми створення освітнього середовища як фактора розвитку особистості студента. Однією з визначальних у теоретичному концепті є теорія діяльності як така форма людської активності, що характеризує здатність педагогів бути причиною змін в освітньому

середовищі, які опосередковано впливають на розвиток особистості студента.

Прикладний концепт репрезентує розроблення та перевірку у дослідно-експериментальному режимі методики створення освітнього середовища для розвитку особистості іноземного студента та її упровадження в освітню систему України. Концептуальні ідеї прикладного концепту такі: цілеспрямованість створення освітнього середовища для розвитку особистості студента; професійна готовність педагогів до розвитку студента в освітньому середовищі; забезпечення цілісності особистісного розвитку студента в освітньому середовищі; удосконалення змісту освіти (навчання та виховання); забезпечення власної активності учня (особистісний розвиток через різні види діяльності); індивідуалізація педагогічного супроводу розвитку особистості студента в освітньому середовищі; створення умов для міжособистісного спілкування; методичне забезпечення педагогічного супроводу розвитку особистості студента в освітньому середовищі; відкритість освітнього середовища (взаємодія з різними соціальними інститутами).

Важливу роль в експериментальному процесі відіграв вибір методики дослідження як сукупності виокремлених для застосування у його перебігу методів, об'єднаних спільною логікою та підпорядкованих єдиній дослідницькій меті. Основними орієнтирами для добору методів за їхніми якісними характеристиками та за кількістю було визначено такі категорії, як науковість, доцільність, достатність, об'єктивність, необхідність. У процесі здійснюваного дослідження використано різні діагностичні методи: анкетне опитування, спостереження, бесіду, інтерв'ю, анкетування педагогів та керівників, аналіз педагогічної документації, вивчення продуктів діяльності студентів, експертну оцінку, тестування, складання незалежних характеристик освітнього середовища та студентів, педагогічний експеримент тощо.

Свою ефективність підтвердили такі інтерактивні методи, як: евристична бесіда, дискусії, презентації, конференції, "мозкова атака", "круглий стіл", ділова гра, конкурси творчих робіт з їх обговоренням, рольові ігри, навчання у співробітництві, колективне вирішення творчих завдань, кейс-метод, практичні групові й індивідуальні вправи, моделю-

вання певного виду педагогічної діяльності або ситуацій, проектування і розроблення різноманітних програм зі створення освітнього середовища, сприятливого для розвитку особистості іноземного студента.

Було також розроблено схему моніторингу динаміки освітнього середовища кафедри педагогіки та методики професійного навчання (ПМПН), яка містить інформаційно-аналітичний блок і управлінський блок. В інформаційно-аналітичному блоці для кожної з підструктур освітнього середовища кафедри (навчально-методична, наукова, матеріально-технічна, еколого-гігієнічна, комунікативна) запропоновано показники, що відображають ефективність освітнього середовища кафедри як особистісно-розвиваючого.

Для кожного показника запропоновано опис його вияву на низькому, середньому і високому рівнях і відповідно виставляється оцінка в 1, 2 або 3 бали. Результат підсумовується у вигляді підструктури і дозволяє виявити найбільш слабкі місця в освітньому середовищі кафедри, які вимагають корекції.

Управлінський блок включає аналіз варіантів впливу на підструктури середовища та розробку оптимізаційних заходів. Виявлено підходи до вирішення питання про те, хто ж конкретно буде проводити моніторинг освітнього середовища кафедри та як оцінювати ефективність впливу середовища на професійно-особистісний розвиток іноземних студентів.

Застосування ситуаційно-середовищного підходу в проектуванні освітнього середовища кафедри ПМПН на практиці передбачало: зміну ступеня внутрішньої мотивації до вивчення дисциплін кафедри у студентів різних за професійним спрямуванням груп, динаміка оцінки освітнього середовища кафедри як позитивної, самооцінка участі студентів у процесі саморозвитку. Студенти були віднесені до рівня професійної спрямованості (низький – I, середній – II, високий – III) за параметрами, що відображає мотиваційно-сміслову, когнітивну, практико-дієву сфери.

Оскільки одним з критеріїв впливу середовища на професійно-особистісний розвиток є оцінка мотиваційної сфери, ми порівняли динаміку спрямованості навчальної мотивації в іноземних студентів до включення комплексу навчально-методичних ресурсів в освітнє середовище кафедри ПМПН, до розширення інформаційно-знанневого і загально-

культурного компонентів на основі нових інформаційних технологій і використання середовищного підходу і після, коли проект середовища кафедри як середовища розвитку і саморозвитку особистості пройшов апробацію. У ході діагностики у студентів усіх груп виявлена позитивна динаміка спрямованості мотивації вивчення дисциплін кафедри.

Зі зміною якості освітнього середовища у студентів, віднесених до групи з високим рівнем професійної спрямованості, зовнішня мотивація вивчення дисциплін кафедри змінилася на внутрішню. Кількість студентів з внутрішньою мотивацією до вивчення предметів зросла на 18 %. При цьому число студентів з низькою внутрішньою мотивацією зменшилася на 4 %, а з високою збільшилося на 8 %. Серед студентів, віднесених до групи з низьким рівнем професійної спрямованості, зросла кількість студентів з внутрішньою мотивацією вивчення дисциплін кафедри на 12 %, зменшилася кількість студентів з низькою внутрішньою мотивацією на 7 %, намітилася тенденція до збільшення числа студентів з високою внутрішньою мотивацією.

Зростання кількості студентів, що оцінюють кафедральне освітнє середовище як позитивне, супроводжувалось позитивною динамікою числа студентів, які включилися у процес особистісного саморозвитку.

На основі проведеного дослідження було розроблено відкриту систему взаємозв'язку середовища, ситуації розвитку особистості студента і ситуації саморозвитку особистості студента, яка включає кілька модулів:

1. Модуль акумуляції ресурсів, причому якщо речові та фінансові забезпечує тільки ВНЗ, то інформаційні ресурси накопичують і самі учасники освітнього процесу, використовуючи в тому числі, і сучасні комп'ютерні технології.

2. Модуль використання ресурсів. Його головними елементами є передача інформації, включення ресурсів в освітній процес, у результаті чого йде процес взаємодії компонентів навчально-виховного процесу та педагогічно невпорядкованих факторів середовища, забезпечуючи виконання функцій освітнього середовища кафедри.

3. Модуль, що забезпечує взаємодію всіх структурних елементів ситуації розвитку особистості іноземного студента ВНЗ як особливим чином організованого середовища.

4. Модуль, що відображає ситуацію саморозвитку особистості іноземного студента, що реалізується, якщо працюють психолого-педагогічні механізми ситуації розвитку особистості студента ВНЗ як особливим чином організованого середовища і сформованої домінанти самовдосконалення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Теоретичними основами створення освітнього середовища як фактора розвитку особистості іноземного студента є розуміння освітнього середовища як складної цілісної системи, що на засадах типологізації охоплює різні типи освітніх середовищ.

2. Методичні засади досліджуваного процесу репрезентуються моделлю створення освітнього середовища ВНЗ, основними компонентами якої є цільовий, методологічний, концептуальний, компонент суб'єктів створення освітнього середовища, компонент педагогічних умов, змістовий, процесуально-методичний, критеріально-оціночний, результативний. Створення освітнього середовища репрезентується взаємопов'язаними концептами: методологічним, теоретичним та прикладним.

3. У ході діагностики у студентів всіх груп виявлена позитивна динаміка спрямованості мотивації вивчення дисциплін кафедри ПМПН та відбулося зростання кількості студентів, що оцінюють кафедральне освітнє середовище як позитивне.

4. На основі проведеного дослідження було розроблено відкриту систему взаємозв'язку середовища, ситуації розвитку особистості студента і ситуації саморозвитку його особистості.

У подальшому планується розробити методичні рекомендації щодо використання результатів дослідження у практиці підготовки іноземних студентів у ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму в сучасній освітній, психологічній сферах / Балл Г. О. – Житомир : Волинь, 2010. – 232 с.
2. Гонтаровська Н. Б. Принципи розробки проекту освітнього середовища навчального закладу як передумови розвитку обдарованої особистості /

Н. Б. Гонтаровська // Обдаровані діти – інтелектуальний потенціал нації держави : матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 8–9 жовт. 2008 р. / АПН України, Ін-т обдар. дитини АПН України, Ін-т проблем виховання АПН України, Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2008. – С. 14–22.

3. Митина Л. М. Психология развития конкурентноспособной личности / Л. М. Митина. – Москва-Воронеж, 2002. – 400 с.

4. Радкевич В. О. Концептуальні підходи до розвитку професійної освіти в Україні / Радкевич В. О. // Управління якістю професійної освіти : зб. наук. пр. – Донецьк : ТОВ “Лебідь”. – 2009. – С. 129–132.

5. Савченко В. А. Управління розвитком персоналу / В. А. Савченко. – К. : КНЕУ, 2009. – 351 с.

6. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В. А. Ясвин. – М. : Смысл, 2001. – 365 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Шалімова І. М.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2014.

Керницький А. М. Модель образовательной среды высшего учебного заведения инженерно-педагогического профиля для подготовки иностранных студентов из азиатского региона и результаты ее экспериментальной проверки

В статье проводится обоснование элементов модели образовательной среды высшего учебного заведения инженерно-педагогического профиля для подготовки иностранных студентов из азиатского региона и представление результатов ее экспериментальной проверки.

Ключевые слова: модель образовательной среды, иностранные студенты, компоненты образовательной среды, концепты, ситуация развития личности иностранного студента.

Kernytskyi O. M. Model of Educational Environment of Higher Educational Institution for Engineering and Pedagogics Designed for Training of Foreign Students from the Asian Region and Results of its Experimental Verification

The present article provides the rationale for the elements of the model of educational environment of a higher educational institution for engineering

and pedagogics designed for training of foreign students from the Asian region and presents results of its experimental verification.

It is established that to achieve that a foreign student becomes a mature professional after education at a higher educational institution of Ukraine, a comprehensive analysis should be carried out, which covers the issues of education of foreign students all around the world over the past decades, the development of the conceptual foundations of reforming the Ukrainian educational system for foreign specialists going to work abroad in the future in the new political, economic and social conditions, taking into account that nowadays the training of the future specialist should be based on symbiosis between academic and professional activities, on combination of general education and professional training as well as on the use of modern information technologies.

The effectiveness of the development of the personality of a foreign student in the educational environment is constantly increasing based on the readiness of teachers to create the educational environment as a factor of the development of the personality; strengthening of the student subjectivity in the process of various activities through the establishment of subject-subject interaction between the teacher and the student; consideration of typological identity of the educational environment; activity-based and communicative content of different types of educational environments; purposeful organization of the space-object field of the educational environment of higher educational institutions, their faculties; establishment of social and pedagogical partnership with other social institutions.

Methodological foundations of the process under investigation represent a model of creating the educational environment of a higher educational institution, the basic components of which include target, methodological and conceptual components of the subjects for creation of the educational environment, as well as a component of pedagogical conditions, content-related, procedural and methodological, criterion-evaluative, productive.

The use of situational and environmental approach in the design of the educational environment of the department on the practice included: induction of changes in the degree of internal motivation to study disciplines in the department by students of different professional directions, dynamics of

evaluation of the educational environment of the department, students' self-assessment of participation in the process of self-development.

An increase in the number of students who rate the educational environment in the department as positive, was accompanied by increasing number of students involved in the process of personal self-development.

Keywords: *model of the educational environment, foreign students, components of the educational environment, concepts, situation of personal development of foreign students.*